

Opdat wij hen niet vergeten

Emanuel Mendels (41 jaar),
omgebracht op 30 april 1943 in Sobibor

Johanna Mendels-de Leeuw (32 jaar),
omgebracht op 30 april 1943 in Sobibor

Zuiderwal 16 Lochem

Stichting
Stolpersteine
Lochem

Klein Azink 6
7214 CA Epse
info@stolpersteinelochem.nl
Triodos NL92 TRIO 0788783564

In de drie aaneengesloten huizen *Zuiderwal 14, 15 en 16* woonden - toevallig of niet- eind jaren dertig van de vorige eeuw mensen van Joodse komaf. Allen werden in de Tweede Wereldoorlog door de nazi's vermoord.

Huisnummer 16 was de woning van **Emanuel Mendels**, geboren op 17 december 1901 in Arnhem en **Johanna Mendels-de Leeuw**, op 10 januari 1911 in Doetinchem geboren. Ze trouwden op 2 augustus 1933 in Arnhem. Elf jaar later, In juni 1942, kregen ze een kindje; doodgeboren.

Emanuel werd rond zijn achtste jaar stilaan doof. Hij verbleef daarom van september 1909 tot juli 1916 in het doveninstituut Guyot in Groningen. Hier werd hij opgeleid tot schrijnwerker: ambachtelijk timmerman en meubelmaker. Op de groepsfoto die gemaakt werd bij zijn vertrek uit Groningen kunnen we niet om hem heen.

20 juli 1916. Ontslagen uit het Instituut voor Doofstommen in Groningen
Op de foto o.a. Henri van Gelder en Emanuel Mendels

In hun trouwakte van 1933 staat vermeld dat Emanuel slager was. Het is heel goed voorstelbaar dat hij toen in dienst was bij zijn buurman Aharon Hartog, die met zijn broer Alexander op Walderstraat 17 een koosjere slagerij bestierde. Met zijn gehoorbeperking

was Emanuel hoogstwaarschijnlijk niet in de winkel werkzaam, maar achter de schermen in het slachthuis. Daar werd het vee volgens Joodse ritens geslacht en het vlees volgens de Joodse spijswetten zorgvuldig bereid. Johanna was beroepsmatig als naaister in de weer.

Emanuel was zoon van Mordechai Mendels en Maria Mendels-Dasberg. Beiden geboren in 1876, beiden overleden in 1932. Ze

kregen vier kinderen: Roosje, Sara, Elie en Emanuel. Allen lieten het leven in Auschwitz dan wel Sobibor.

Johanna, de echtgenote van Emanuel, komt uit het gezin met drie kinderen van Samuel de Leeuw (1881) en Judith de Leeuw-Meijers (1877). Slechts een van hen overleefde de oorlog, de overige vier vonden de dood in Polen.

Emanuel en Johanna werden tijdens de grote, landelijke razzia in het weekend van 3, 4 en 5 oktober 1942 opgepakt en afgevoerd naar doorgangskamp Westerbork. Althans, dat vermeldt hun Joodse Raad-kaart. Maar het echtpaar blijkt ook ondergedoken te zijn op het adres Valkenweg 80 in Apeldoorn. Dat zou betekenen dat ze Westerbork, op enige wijze, hebben verlaten. Gevlucht? Zou kunnen. Maar het kan ook zijn dat beiden vanuit Westerbork teruggestuurd zijn, omdat ze bijvoorbeeld een taak te vervullen hadden buiten het kamp, maar dat ze die gelegenheid te baat hebben genomen onmiddellijk in onderduik te gaan. Maar hoogstwaarschijnlijk werden ze niet in oktober 1942 naar Westerbork gedeporteerd maar pas later. De aantekeningen op Joodse Raad-kaarten zijn lang niet altijd betrouwbaar. Dat geldt met name voor de notities die in oktober 1942 werden aangebracht. Het aantal gevangenen in Kamp Westerbork groeide in dat weekend van drie- naar vijftienduizend. De administratie liep daardoor helemaal vast en liep vervolgens behoorlijk achter. De met rood potlood aangebrachte korte streepjes rechtsboven verwijzen naar de doorgehaalde krabbel op hun beide kaarten TRP – 10-42. Dit zou kunnen betekenen dat het echtpaar Mendels niet in het weekend van 3, 4 en 5 oktober in Westerbork geïnterneerd is geweest.

Een verzetsgroep bracht regelmatig Joden onder op eerder genoemd adres in Apeldoorn Zuid, destijds een vrij nieuwe woonwijk. Emanuel en Johanna werden daar op 25 april 1943 door de nazi's gearresteerd. Uit onderzoek is gebleken dat enkele adressen in Apeldoorn, waaronder Valkenweg 80, in de laatste

week van april 1943 grondig op de aanwezigheid van Joodse onderduikers werden doorzocht. Het zou kunnen dat de ene opgepakte onderduikgever onder gewelddadige druk van de nazi's tijdens intimiderende ondervragingen bezweken is om een ander onderduikadres uit hun netwerk prijs te geven.

Hoe het ook zij, op 26 april 1943, werden beiden wel naar Westerbork gedeporteerd, waar ze bij aankomst in barak 66 werden geplaatst. De zwarte hoofdletter S rechtsboven op hun kaart verwijst naar 'straf 'en wel omdat ze verdacht werden van woonplaats te zijn veranderd zonder de daartoe vereiste vergunning te hebben.

De volgende dag volgde transport naar Sobibor waar Johanna en Emanuel, samen met zoveel anderen, op 30 april werden vermoord.

Emanuel wordt gememoreerd op www.dovenshoa.nl, een site waarop alle Nederlandse dove Joodse slachtoffers van het naziregime worden herdacht.

Tekst Coen van Uhm

Bronnen:
Arolsen Archives
Joods Monument
Roeland Oudejans-Albers (Apeldoorn)